

szkół. Niezwykle ciekawe są fragmenty ukazujące walecką „Solidarność” w okresie legalnym, a zwłaszcza w czasie stanu wojennego. Zarówno w Wałczu, jak i w innych miejscowościach powiatu wytwarzano bowiem i kolportowano rozliczne ulotki, pisano antykomunistyczne hasła na murach, a w kościołach odprawiano msze za ojczyznę.

Reasumując trzeba podkreślić, że książka Przemysława Bartosika to pozycja solidna, dobrze napisana i udokumentowana, zawierająca oryginalne i ciekawe ustalenia dotyczące dziejów Wałcza i okolic. Wzbudzi ona zainteresowanie zarówno mieszkańców tego miasta, jak i pasjonatów historii w całej Polsce. Dzięki takim książkom mogą powstawać prace syntetyczne, opisujące wydarzenia i rozmaite zjawiska w skali ogólnopolskiej. Historia regionalna jest bowiem fundamentem historii dotyczącej wydarzeń na szerszym poziomie.

Edwin Klessa⁸

100-LECIE KOŚCIOŁA PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA W TRZCIANCE

Nie możemy równać się z miejscowościami, w których świątynie liczą setki lat i swoją architekturą przypominają o początkach chrześcijaństwa na polskiej ziemi. Jednak skromne 100 lat, jakie upłynęło od czasu, gdy w przeważającej części Niemcy katolicy w latach 1914–1917 wybudowali drugą w historii miasta murowaną świątynię, jest dla trzcianieckich parafian godnym uczczenia jubileuszem.

Pierwsza znana wzmianka o Trzciance pochodzi z XIII wieku. Najprawdopodobniej jeszcze w drugiej połowie XV w. wybudowano pierwszy drewniany kościółek, po nim w tym samym miejscu powstały kolejno jeszcze dwa drewniane kościoły. W 1772 r. podczas pierwszego rozbioru Polski Trzcianka dostała się pod panowanie Prus i przeżywała kolejne fale germanizacji. Nazwę miasta zmieniono na Schönlanke, a tylko na zachowanych do dzisiaj starych pieczęciach parafialnych obowiązujących do 1945 r. łacińska nazwa parafii brzmiała *Trzciankensis*⁹, później *Trzciancensis*. Coraz więcej Niemców osiedlało się w Trzciance, a wiele polskich rodzin przez kolejne pokolenia ulegało procesowi germanizacji. Gdy w 1835 r. wybudowano pierwszą murowaną katolicką świątynię, w mieście stał jeszcze drewniany kościół ewangelicki oraz drewniana synagoga. Murowany kościół ewangelicki powstał na dzisiejszym Placu Pocztowym w 1847 r., jednak po II wojnie światowej, po wstępnych pracach konserwatorskich i renowacyjnych dokonanych przez parafię katolicką, został jej odebrany przez władze komunistyczne i zburzony w 1965 r. Natomiast murowana synagoga, wybudo-

⁸ Edwin Klessa, pracownik Biblioteki Parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Trzciance; adres do korespondencji: Dom Parafialny, 64-980 Trzcianka, ul. Żeromskiego 39; e-mail: bibltk@bibltk.pl.

⁹ Pełny opis na pieczęci: *Sigillum Ecclesiae Parochialis Trzciankensis*.

wana na początku lat 80. XIX w. na terenie dzisiejszego placu rynkowego, zniszczona została przez Niemców w czasie tzw. nocy kryształowej z 9 na 10 listopada 1938 r.

Wybudowanie w 1851 r. przechodzącej przez Trzciankę linii kolejowej z Berlina do Królewca oraz powstanie fabryki mebli, fabryki cygar i innych zakładów pracy spowodowało napływ do miasta nowych osadników, w tym wyznania katolickiego. To z kolei spowodowało konieczność wybudowania nowej świątyni, ponieważ dotychczasowa, mająca długość zaledwie 20 m, nie mieściła wszystkich wiernych.

Pierwsze starania o budowę nowego kościoła podjął ówczesny trzcianecki prepozyt ks. Adalbert Lenz¹⁰, który jednak w 1907 r. objął parafię pw. Świętej Rodziny w Pile i tam wybudował kościół. Kolejne starania czynił komendant ks. Stanisław Paradowski¹¹, lecz z powodów politycznych (dużego poparcia w wyborach do Reichstagu w Trzciance udzielonego polskiemu ks. Leonowi Gajowieckiemu¹² z Chodzieży) trafiał ze strony urzędników na mur obojętności. Dopiero objęcie w 1910 r. stanowiska trzcianeckiego proboszcza przez niemieckiego księdza Aloysiusa Bucks¹³ otworzyło drogę do uzyskania wymaganych zezwoleń oraz zapewnienia niezbędnego na budowę nowego kościoła wsparcia finansowego.

Istniejący kościół został rozebrany w 1914 r. Na czas budowy nowej świątyni funkcję zastępczego kościoła przejął nowo wybudowany obiekt, który później pełnił rolę domu parafialnego. Funkcję tę, po wielu przeróbkach i rozbudowie, pełni do dzisiaj.

Budowa nowej świątyni przypadła na trudny okres I wojny światowej. Po wielu perturbacjach i przestojach spowodowanych naborem robotników do niemieckiej armii, zakończenie budowy nastąpiło w 1917 r. Uroczyste poświęcenie i wprowadzenie Najświętszego Sakramentu do nowo wybudowanej świątyni odbyło się 2 grudnia 1917 r., w pierwszą niedzielę adwentu. Natomiast konsekracja kościoła nastąpiła 20 lat później – w 1937 r.

¹⁰ Ks. Adalbert Lenz (1861–1914) – święcenia kapłańskie otrzymał 23 marca 1886 r., 1886–1888 – wikariusz w Chociszewie (dekanat Babimost), 1888 – wikariusz w Lesznie, 1888–1891 – wikariusz w Bydgoszczy, 1891–1907 – prepozyt w Trzciance, 1907–1914 – proboszcz, kapelan wojskowy i budowniczy kościoła pw. św. Rodziny w Pile. Zmarł 17 września 1914 r.

¹¹ Ks. Stanisław Paradowski (1871–1942) – święcenia kapłańskie otrzymał 28 czerwca 1896 r. w Gnieźnie, 1896 – wikariusz w Wałczu, 1896–1899 – wikariusz w Nakielnie, 1899 – wikariusz w Wałczu, 1899–1902 – prebendarz w Bydgoszczy, 1902–1907 – komendant w Róży Wielkiej, 1907–1910 – komendant w Trzciance, 1910–1942 – komendant, a następnie proboszcz (instalacja kanoniczna w 1912 r.) we wsi Kaszczor (powiat wolsztyński), gdzie zmarł 1 września 1942 r. Ciało złożono na kaszczorskim cmentarzu w jednym grobie z ciałem matki.

¹² Ks. Leon Gajowiecki (1837–1912) – święcenia kapłańskie otrzymał 21 grudnia 1861 r., następnie przez 50 lat pracował w Chodzieży; w latach 1862–1867 jako wikariusz oraz w latach 1867–1912 jako proboszcz. Zmarł 23 maja 1912 r. w Chodzieży, tam też został pochowany.

¹³ Ks. Aloysius Bucks (1871–1946) – urodzony 2 listopada 1871 r. w Wałczu, święcenia kapłańskie otrzymał 1 grudnia 1902 r., 1903 – wikariusz w Wałczu, następnie w tym samym roku wikariusz w Trzebiszewie k. Gorzowa Wlkp., 1903–1910 – wikariusz w Sypniewie (pow. wałecki), 1910 – komendant parafii w Starym Dworze koło Międzyrzecza, 1910–1922 – proboszcz i budowniczy kościoła parafialnego w Trzciance, 1923–1946 – ponownie w Sypniewie, tym razem jako proboszcz. Zmarł po długiej i ciężkiej chorobie 31 stycznia 1946 r. w Sypniewie, gdzie został pochowany.

Ks. Aloysius Bucks zostawił po sobie spisana ręcznie gotyckim pismem kronikę z lat 1914–1918. Odczytania tego tekstu oraz przetłumaczenia na język polski podjął się ks. Łukasz Nowak ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy Saletynów, pochodzący z Nowej Wsi, gdzie znajduje się jeden z dwóch filialnych kościołów naszej parafii. Pełni on posługę kapłańską w kilku parafiach na terenie Szwajcarii, mieszka w domu zakonnym w Księżstwie Liechtenstein. Ks. Łukasz Nowak MS dokonał także redakcji tej polsko-niemieckiej publikacji, opatrzył ją wstępem, bogatymi przypisami oraz ilustracjami. Książkę *Kronika parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Trzciance w latach 1914–1918 spisana przez ówczesnego proboszcza ks. Aloysiusa Bucksa* wydała Biblioteka Parafialna w Trzciance wraz z Wydawnictwem La Salette Księży Misjonarzy Saletynów z Krakowa. Kronika stanowi bogate źródło wiedzy nie tylko dotyczącej samej parafii, budowy kościoła, ale także ukazuje szersze tło polityczno-społeczne w Europie widziane oczyma niemieckiego proboszcza. Książka jest do nabycia w Księgarni La Salette przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Trzciance.

Obchody jubileuszu 100-lecia kościoła w Trzciance zostały ustalone przez proboszcza ks. Wawrzyńca Skrabę MS wraz z Radą Parafialną na okres od pierwszej niedzieli adwentu 2016 r. do pierwszej niedzieli adwentu 2017 r. Jednak główne uroczystości odbyły się 25 czerwca 2017 r. podczas odpustu parafialnego ku czci św. Jana Chrzciciela, patrona parafii. Na przestrzeni roku odbywały się i nadal się odbywają różne wydarzenia o charakterze duszpasterskim, kulturalnym i remontowym.

Kościół służy ludziom i ma stanowić miejsce zbliżenia człowieka do Boga. Tu sprawowana jest Przenajświętsza Ofiara, tu parafianie mogą adorować Najświętszy Sakrament, tu przychodzą, żeby korzystać z sakramentu pokuty, tu są chrzczeni, przystępują do I Komunii św., tu są bierzmowani, udzielają sobie sakramentu małżeństwa, wreszcie modlą się za zmarłych, dziękują za otrzymane łaski i wypraszają błogosławieństwo dla siebie i najbliższych. Kościół parafialny to nie tylko jeden z największych i najładniejszych budynków w mieście, wpisanych w rejestr zabytków. Kościół to przede wszystkim wspólnota ludzi wierzących, którym ta murowana świątynia jest potrzebna, by ułatwić kontakt ze Stwórcą. Stąd też niezmiernie istotne było duchowe przygotowanie parafian na nadchodzący jubileusz.

Główne uroczystości poprzedzone były różnymi działaniami duszpasterskimi. W kaplicy Matki Bożej Saletyńskiej w Roku Miłosierdzia wprowadzono całodniowe wystawienie Najświętszego Sakramentu z możliwością indywidualnej adoracji Pana Jezusa. Raz w miesiącu w kościele odbywają się Wieczory Uwielbienia. W marcu odbyła się Noc Czuwania Modlitewnego „Wołanie do Pana o łaskę wiary i powrotu do Niego naszych Parafian”. W kościele odbył się także koncert ewangelizacyjny. W kwietniu przez cały tydzień trwały ósme od II wojny światowej Misje Święte pod hasłem „Idźcie i głosćcie”, prowadzone przez ks. Rafała Jarosiewicza wraz ze Szkołą Nowej Ewangelizacji i Wspólnotą Świętego Pawła z Koszalina.

W zakresie kultury i poznania historii własnej parafii również zrealizowano szereg przedsięwzięć. Już w 2015 r. wydana została, wspomniana wyżej, kronika ks. Aloysiusa Bucksa. Także od tego czasu w parafialnej wkładce *Światło z La Salette*, stanowiącej dodatek do ogólnokrajowego dwumiesięcznika *La Salette. Posłaniec Matki*

Bożej Saletyńskiej, drukowany jest cykl artykułów zatytułowany *Z dziejów parafii*. W każdym numerze omawiany jest inny aspekt historyczny z dziejów parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Trzciance. W kwietniu 2016 r. w ramach XXXIII Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej zorganizowane zostało *Symposium 70-lecia Saletynów w Trzciance*, dla uczczenia faktu, że już od 70 lat księża ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy Saletynów pracują w tej parafii. Objęcie urzędu pierwszego proboszcza w Trzciance przypadło ks. dr. Tadeuszowi Ptakowi MS, który wraz z ks. Alojzym Gandawskim MS przybył do Trzcianki 6 listopada 1945 r. Od tego czasu w naszej parafii pracowało 135 księży saletynów, funkcję proboszczów i superiorów pełniło 16 księży. O efektach tej pracy świadczy rozwinięty kult Matki Bożej Saletyńskiej oraz 26 powołań kapłańskich i 16 powołań zakonnych, licząc od 1945 r.

W maju w kościele odbył się koncert Stanisława Sojki, w ramach Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. A. Sulimy-Suryna zorganizowanego przez Bibliotekę Publiczną Miasta i Gminy w Trzciance.

Trzy ostatnie lata były okresem wzmożonego odnawiania i upiększania świątyni. Znacznym wysiłkiem parafian, przy finansowym wsparciu z budżetu Miasta i Gminy Trzcianka oraz z funduszy Samorządu Województwa Wielkopolskiego i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zrealizowano następujące prace: remont stropu kościoła połączony z dociepleniem i zabezpieczeniem przeciwpożarowym, renowację ołtarza głównego i przywrócenie pierwotnej kolorystyki, malowanie wewnętrzne i zewnętrzne kościoła, przywrócenie pierwotnej ornamentyki w prezbiterium, wprowadzenie nowego wyposażenia prezbiterium wraz z nowym kamiennym ołtarzem posoborowym. Jedną z form pozyskiwania funduszy na ten cel było rozprowadzanie cegielki przedstawiającej stojącą postać patrona parafii pw. św. Jana Chrzciciela, u stóp którego znajduje się sylwetka kościoła. Cegielka ta była wzorowana na wydanej 100 lat temu cegielce służącej do pozyskania funduszy na budowę świątyni.

Główne, czerwcowe uroczystości jubileuszowe z okazji 100-lecia kościoła ujęte zostały w ramy XXXIV Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej, organizowanego nieprzerwanie od 1984 r. przez Bibliotekę Parafialną w Trzciance, a inauguracja miała miejsce w Muzeum Ziemi Nadnoteckiej, gdzie 16 czerwca nastąpiło otwarcie wystawy zatytułowanej *Historia parafii św. Jana Chrzciciela w Trzciance*. Na wystawie zaprezentowano stroje liturgiczne z początku XX w., rzeźby drewniane, z których najstarsza oceniona została na II połowę XV w., stare pieczęcie parafialne, kronikę parafialną z 1945 r., zabytkowy kielich i monstrancję, starodruki, historyczne obrazy, mszały i wiele innych cennych eksponatów świadczących o historii naszej parafii. Zaprezentowane eksponaty to część zbiorów, które składać się będą na stałą ekspozycję w muzeum parafialnym. Stworzenie takiego muzeum, po wykonaniu niezbędnych prac adaptacyjnych w podziemiach Zespołu Szkół Katolickich, umożliwi, zwłaszcza młodemu pokoleniu, poznanie historii własnej parafii.

17 czerwca 2017 r. w Domu Parafialnym została otwarta wystawa prac artystycznych zgłoszonych na Konkurs Twórczości Artystycznej o Motywach Religijnych. W tym roku 297 twórców zgłosiło 438 prac wykonanych w różnej technice. Było malarstwo, malarstwo na szkle, rysunek, akwarele, lalkarstwo, prace przestrzenne, rzeźby,

płaskorzeźby, fotografia i poezja. Większość prac wykonały dzieci i tutaj należą się słowa uznania dla katechetów, którzy potrafili zachęcić je do wzięcia udziału w konkursie. Zgodnie ze stosowaną od początku zasadą jury nie klasyfikuje prac na pierwsze, drugie czy trzecie miejsce, ale prace zasługujące na uznanie są wyróżniane. Podczas zwiedzania wystawy publiczność ma możliwość oddania swojego głosu na jedną pracę dziecięcą i na jedną pracę dorosłych. Każdego roku wręczana jest więc dodatkowa nagroda publiczności. W niedzielę, 18 czerwca, odbyło się spotkanie z twórcami, na którym zaproszony przez organizatorów Burmistrz Trzcianki Krzysztof Czarnecki wręczał nagrody twórcom wyróżnionych prac. Jeszcze w tym samym dniu w kościele w godzinach wieczornych odbył się Wieczór Uwielbienia.

W sobotę, tuż przed główną uroczystością przypadającą na 25 czerwca, w parku w centrum miasta Muzeum Ziemi Nadnoteckiej zorganizowało piknik rodzinny z atrakcjami dla całych rodzin. Występy dzieci i dorosłych uatrakcyjnił koncert znanej piosenkarki Eleni. Hospicjum Trzcianka także ubogaciło program w parku miejskim i zorganizowało cieszącą się dużym zainteresowaniem loterię z przeznaczeniem zebranych funduszy na swoich podopiecznych. Na stoisku zorganizowanym przez Bibliotekę Parafialną i Poczta Polską można było zaopatrzyć się w okolicznościowe koperty ze znaczkami i okolicznościowym datownikiem.

25 czerwca 2017 r. o godz. 12:00 bp Edward Dajczak, biskup diecezjalny, w asyście prowincjała Zgromadzenia Misjonarzy Księży Saletynów w Polsce ks. Andrzeja Zagórskiego MS oraz asystenta generalnego Zgromadzenia z Rzymu ks. Henryka Przeździeckiego MS – rodem z Trzcianki, odprawił Mszę św., podczas której dokonał poświęcenia nowo wybudowanego ołtarza. Podczas ceremonii poświęcenia w ołtarz włożone zostały relikwie apostołów: św. Andrzeja i św. Mateusza. Autentyczność relikwii potwierdzają dwa certyfikaty z 1951 r. wystawione przez arcybiskupa Turynu Maurilio Fossatego. Wraz z relikwiami (fragmentami kości świętych męczenników) znajdującymi się w dwóch małych relikwiarzach w ołtarzu został złożony również akt jego poświęcenia. Na zakończenie liturgii bp Edward Dajczak wręczył dwie nagrody – *Człowiek Wiary*, *Człowiek Czynu* – przyznawane przez Kapitułę przy okazji odbywającego się Tygodnia Kultury Chrześcijańskiej. Proboszcz ks. Wawrzyniec Skraba MS wręczył jeszcze kilkunastu osobom najbardziej zaangażowanym w renowację kościoła i organizację jubileuszu pamiątkowe akwarele s. Barbary Abramow-Newerly FRM oraz płaskorzeźby wykonane przez podopiecznych Warsztatów Terapii Zajęciowej prowadzonych przez parafię.

Po południu nauczyciele, młodzież i dzieci z Zespołu Szkół Katolickich w Trzciance wraz z rodzicami zaprezentowali w hali sportowo-widowiskowej spektakl w reżyserii Krystyny Kadow pt. *Panta Rhei*, przedstawiający historię trzcianeckiej parafii. Wieczorem natomiast w kościele odbył się koncert w ramach Nadnoteckiego Festiwalu Muzycznego „Piękny śpiew”: *Misa Criolla – Msza Kreolska* Ariela Ramireza, w którym wziął udział Chór „Volantes Soni” Politechniki Poznańskiej oraz artyści z Polski, Chile, Meksyku i Peru.

XXXIV Tydzień Kultury Chrześcijańskiej zakończył wernisaż wystawy *Trzcianec-ki kościół w oczach artystów* w Trzcianeckim Domu Kultury. Na wystawie zaprezen-

towano ponad 30 prac wykonanych przez 14 artystów. Nasza świątynia była przedstawiona w malarstwie, rysunku, hafcie, intarsji oraz fotografii.

Obchody 100-lecia kościoła były okazją do pogłębienia życia religijnego w parafii i przybliżyły wiedzę z historii własnego kościoła. Wykonane remonty i renowacje służyć będą następnym pokoleniom.

Jarosław Wąsowicz

SPRAWOZDANIE Z CZWARTEJ EDYCJI WYKŁADÓW W CYKLU *KOŚCIELNE DZIEJE PIŁY*, 26 PAŹDZIERNIKA 2016 R. – 7 CZERWCA 2017 R.

W roku duszpastersko-wychowawczym 2016–2017 po raz czwarty odbyły się wykłady z cyklu *Kościelne Dzieje Piły*. Głównymi organizatorami tego naukowego wydarzenia jest parafia pw. Świętej Rodziny w Pile, Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej oraz Archiwum Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Od początku współpracują z nimi Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego w Pile, Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica w Pile, Muzeum Stanisława Staszica w Pile i Towarzystwo Miłośników Miasta Piły. Tradycyjnie spotkania odbywały się w sali św. Jana Bosko przy parafii pw. Świętej Rodziny. Moderatorem całości przedsięwzięcia był ks. dr Jarosław Wąsowicz, dyrektor Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej.

Pierwszy wykład odbył się 26 października 2017 r. Prelegentem był dr Michał Początek, neurolog i historyk, który przedstawił temat *Przytulki w Pile i okolicy w świetle wizytacji kanonicznych diecezji poznańskiej w XVII i XVIII wieku*. Prelegent sporą część wykładu poświęcił omówieniu charytatywnej działalności Kościoła na przestrzeni wieków, nie tylko w Pile, ale też w Skrzatuszu, Wieleniu, Wałczu czy w Lubaszu. O przytulku przykościelnym w Pile, gdzie schronienie znajdowali chorzy oraz bezdomni, wspomina wizytacja bpa Jana Braneckiego z 1641 r. W omawianym przez dra Początkę okresie, w Pile liczącej wówczas ok. 1,5 tys. mieszkańców działalność prowadził jedynie jeden felczer, stąd też okoliczna ludność korzystała w kwestiach zdrowotnych z pomocy parafii. Wykład poruszał nowe, dla większości słuchaczy zagadnienia i spotkał się z dużym zainteresowaniem.

Kolejna prelekcja miała miejsce 16 listopada 2016 r., a prelegentem był mgr Marek Fijałkowski, historyk i regionalista, pracownik Muzeum Okręgowego im. Stanisława Staszica w Pile, autor wielu artykułów i książek o dziejach Piły i zachodnio-północnej Wielkopolski. Marek Fijałkowski jest także członkiem redakcji *Rocznika Skrzatuskiego*, a ostatnio został mianowany przez bpa Edwarda Dajczaka członkiem Komisji historycznej trwającego Synodu Diecezjalnego. Historyk zaprezentował temat *Śladami Pamięci – pamiątki po kościołach katolickich pod wezwaniem świętego Jana Chrzciciela*.